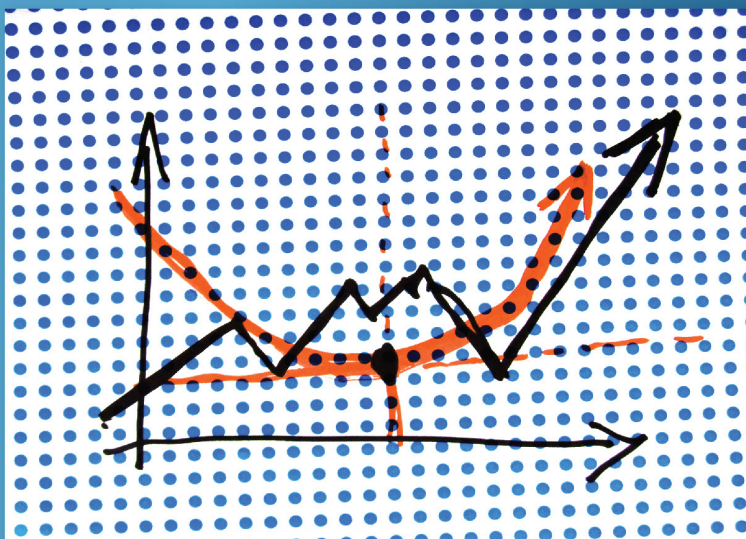

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2012 YEARBOOK

ГОДИНА 4

VOLUME IV

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012**

YEARBOOK

ГОДИНА 4

VOLUME IV

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
--------------------------	----------------------------

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)	Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian)
--	--

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров	Slave Dimitrov
Благој Михов	Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип	Goce Delcev University
Економски факултет	Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб	Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија	2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Ристо Фотов УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА КАПИТАЛОТ И ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ	7
м-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Влатко Пачешкоски НЕЦАРИНСКИОТ ПРОТЕКЦИОНИЗАМ ВО РЕГИОНОТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА	19
Т.Мицески, С. Пашоска ПРОЦЕС НА ПРОМЕНИ ВО МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЈАТА И СТРУКТУРАТА	29
Благица Колева, Александар Костадиновски, Оливера Ѓоргиева- Трајковска ВИДОВИ НА ИНТЕРНА РЕВИЗИЈА НА ФИНАНСИСКОТО РАБОТЕЊЕ	43
м-р Костадинка Чабулева, м-р Горан Миладинов, Трајко Мицески ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ ВО Р.МАКЕДОНИЈА ВРЗ ВРАБОТЕНОСТА ЗА ПЕРИОД 1997- 2011 ГОДИНА	53
м-р Марина Радосављевиќ- Бојчева, м-р Зоран Темелков, м-р Костадинка Чабулева ОБЛАСТИ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЈАВНОТО ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	61
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, асс. м-р Благица Колева ОСНОВИ НА КАМАТАТА - ДЕТЕРМИНАНТИ И ПРЕДВИДУВАЊЕ	67
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска КРЕДИТНА ПОЛИТИКА И СТРАТЕГИЈА НА ПОРТФОЛИОТО НА КРЕДИТНИ ПЛАСМАНИ НА БАНКИТЕ	81

доцент д-р Јанка Димитрова ПОРТФОЛИО АНАЛИЗА – АЛАТКА ЗА ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА НА РИЗИКОТ ПРИ ИНВЕСТИРАЊЕТО.....	95
асс. д-р Љупчо Давчев, асс. м-р Тамара Јованов-Марјанова СОЕДИНУВАЊА И ПРЕЗЕМАЊА (M & A) И УЛОГАТА НА ИНВЕСТИЦИСКИТЕ БАНКИ ВО ОВИЕ ПРОЦЕСИ	109
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска ЛИЧНОСТА НА ПРЕТПРИЕМАЧОТ.....	121
м-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Љупчо Давчев, д-р Митре Стојановски АНАЛИЗА НА ТЕКОВНАТА СОСТОЈБА И ИДНИ ТРЕНДОВИ НА ПАЗАРОТ НА КОНДИТОРСКИ ПРОИЗВОДИ	135
м-р Илија Груевски УПРАВУВАЊЕ СО ДЕВИЗНИОТ РИЗИК ВО МЕЃУНАРОДНОТО ФИНАНСИСКО РАБОТЕЊЕ	145
д-р Љупчо Давчев, м-р Тамара Јованов-Марјанова РАЗЛИКИТЕ ПОМЕЃУ ИНВЕСТИЦИСКОТО И КОМЕРЦИЈАЛНОТО БАНКАРСТВО.....	161

УДК:336.77.02
336.717.061

Стручен труд

КРЕДИТНА ПОЛИТИКА И СТРАТЕГИЈА НА ПОРТФОЛИОТО НА КРЕДИТНИ ПЛАСМАНИ НА БАНКИТЕ

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска¹

Апстракт

Во работењето на секоја банка големо внимание треба да се посвети на формалните политики донесени од Одборот на директори и нивното правилно имплементирање и администрирање од страна на раководството. Овој нагласок е можеби најкритичен во однос на кредитната функција на банката, која поддржува дека банката мора да усвои здрав систем за управување со кредитниот ризик. Кредитните политики треба да содржат објаснување на предметот и алокацијата на банкарските кредитни средства и начинот на кој се управува со кредитното портфолио, т.е. како кредитите се одобруваат, сервисираат, како се врши нивниот мониторинг и отплата. Добрата кредитна политика не е секогаш целосно рестриктивна, туку дозволува презентација на кредити на кредитниот одбор на банката, за кои кредитните референти веруваат дека се квалитетни, но кои не спаѓаат во параметрите на пишаните насоки за работа. Притоа мора да постои голема флексибилност, која ќе овозможи брза реакција и навремено приспособување на променетите услови во портфолио средствата кои носат заработка на банката. Отсуство на пишани кредитни политики, насоки за работа и процедури, се главни слабости во правилното извршување на управувачките одговорности.

Клучни зборови: банки, кредитна функција, мониторинг, портфолио, пласмани.

1) olivera.trajkovska@ugd.edu.mk

CREDIT POLICY AND STRATEGY OF PORTFOLIO CREDIT PLACEMENTS OF BANKS

Abstract

In the operation of each bank more attention should be paid to formal policy adopted by the board of directors and their proper implementation and administration by management. This emphasis is perhaps the most critical in terms of the bank's lending function, which supports that the bank must adopt sound credit risk management system. Credit policies should include an explanation of the case and the allocation of bank credit facilities and the way you manage the loan portfolio, i.e. how such loans are approved, serviced, monitored and repayed. Good credit management is not always fully restrictive, but allows presentation of credits to the bank's credit committee for which credit officers believe that are qualitative, but which do not fall within the parameters of the written directions for work. In addition there must be a great deal of flexibility, which will allow rapid response and timely adjustment to changed conditions in portfolio funds which carry the bank's earnings. Absence of written credit policies, guidelines for the work and procedures are major weaknesses in the proper performance of managerial responsibilities.

Key words: *banks, credit monitoring function, portfolio investments.*

1. Дизајнирање на кредитната политика на банката

Откако бордот на менаџери ќе ја определи портфолио стратегијата на банката, понатаму врши дизајнирање на производите и идентификување на групите на потрошувачи кои ќе ги опслужува, со што се создаваат услови за формулирање на нејзината кредитна политика. Кредитните политики и процедури се клучни елементи на менаџментот на кредитното портфолио на банката и треба да обезбедат специфична насока и контрола над кредитните операции и на секоја посебна кредитна програма.

Кредитната политика ја формира рамката на етичките вредности, стандарди и политики на цени, кои ултимативно стануваат банкарска практика. Покрај тоа, кредитната политика треба да биде конзистентна со целите и задачите поставени со стратешкото планирање и треба да биде разгледувана и ревидирана секоја година, со донесувањето на годишните планови.

Кредитната политика обезбедува рамка за целокупниот процес на управување со кредитите. Бизнисот на банкарството, кој се јавува како провајдер на финансиски услуги, е бизнис кој носи значително висок ризик, пред сè кредитен ризик. Поради тоа е многу значајно да се почитуваат

основните принципи и начела на усвоената кредитна политика на банката, со цел контролирање на кредитниот ризик.

Пишаните кредитни политики се темел на еден здрав менаџмент на кредитните операции. Тие ги поставуваат стандардите и параметрите кои понатаму служат како водич на банкарските службеници кои одобруваат заеми и кредити и кои управуваат со кредитното портфолио на банката. Тие, исто така, претставуваат основа од која тргнуваат директорите, регулаторите, интерните и екстерните аудитори, при процената на перформансите на менаџментот во управувањето со кредитите. Кога кредитните политики се формулирани внимателно, администрирани од врвот на банката и јасно разбрани од страна на сите организациски нивоа, го оспособуваат менаџментот за одржување на правилни кредитни стандарди, избегнување на ексцесивните ризици и правилно проценување на деловните можности.

Банкарските супервизори ги сметаат цврстите кредитни политики за фундаментални во изградбата на добар менаџмент на кредитниот ризик. Во земјите во развој, каде што кредитната политика најчесто произлегува од монетарните власти, банките не поседуваат некои значајни интерно генерирани кредитни политики. Поради тоа што државата обично се повлекува од нејзиното ангажирање на финансиските пазари, овие банки мора да постават свои интерни кредитни политики.

Основната причина за дефинирање на јасна кредитна политика во секоја банка, независно од нејзината големина, е да се осигури оперативна конзистентност и усогласеност со една единствена, униформна пракса на работење. Таа „политика“ треба да биде еднаква за сите, од најмладите службеници, до претседателот на банката. Поради тоа што политиката претставува едно генерално правило дизајнирано да го води процесот на донесување на секоја одлука во банката, често се нарекува и „одлука донесена однапред“. Одобрувањето на кредити значи донесување на одлуки и политиката како „однапред донесена одлука“ ги намалува алтернативните насоки на акција, едновременно поедноставувајќи и забрзувајќи го процесот на одлучување. Цврстата банкарска политика придонесува многу за успехот на банката, преку поддршка на донесувањето брзи кредитни одлуки.

Политиката е начин на извршување на работите, курс на движење и акција, каде што принципите се општи фундаменти за одредување на адекватна политика и начин на кој таа ќе биде имплементирана. Кредитната политика е само една од бројните политики кои го водат банкарското работење. Банката мора да донесе одлука за тоа кои видови кредити ќе ги одобрува, а кои не, колку кредити ќе одобри од секој вид, на кој ќе ги позајми и под кои услови ќе ги позајми (Trpeski, Ljube 1995).

Добрата кредитна политика е производ на интелигентната примена на јасно дефинирани принципи и на настојувањето за постојана промена на комбинацијата на факторите и условите, која води кон промовирање на квалитетот на кредитирањето. Целите на кредитната политика треба да содржат неколку значајни елементи: регулаторното опкружување, достапноста на фондовите, селекцијата на ризикот, рамнотежата во кредитното портфолио и временската структура на обврските.

Генералната политика, која мора да биде почитувана од секој еден вработен во банката, ги формулира базичните принципи за кредитно одобрување, ја дефинира организацијата и одговорноста на оној кој ја спроведува таа политика и воспоставува дискрециони кредитни лимити и процедури на одобрување. Кредитната политика воспоставува еден заеднички „кредитен јазик“ во целата банка, кој е критичен пак за оперативна конзистентност и континуитет на институционалниот развој, диверзификација и делегирање на авторитет и одговорност. Кредитниот јазик воспоставен преку експлицитните политики е основа за развојот и на една заедничка институционална кредитна култура.

1.1. Кредитни директиви

За да може кредитната политика на банката да одговори на промените на пазарот и на економските услови, банките во рамките на усвоената кредитна политика креираат посебни, т.н. кредитни директиви. Преку кредитните директиви се дефинираат општите параметри за видовите кредити кои ќе ги понуди банката и сегментите на потрошувачи и пазари кои ќе бидат сервисирани, врз основа на претходно донесените стратешки одлуки. Тие, исто така, ја регулираат и концентрацијата на кредитите во одделните сектори на пазарот и во одделните индустрии. Кредитниот оддел во банката често креира или ги модифицира директивите, но општите промени се донесуваат со одобрување од страна на одделот за кредитна политика. Кредитните директиви и прирачникот за кредитната политика заедно ја креираат комплетната кредитна политика на банката. Банкарските службеници мора да бидат целосно запознаени со содржината на овие документи и да работат во согласност со нив. Таа усогласеност се контролира и за време на процесот на одобрување на кредити и подоцна, при нивната отплата. Контролната функција на почитувањето на кредитните политики и директиви ја вршат интерни и екстерни ревизори, независни ревизорски комисии и менаџерски комисии. Многу банки ја делегираат одговорноста за развој и проширување на кредитните политики и директиви на посебна работна група, а во исто време мониторингот на примена на овие политики на друга група.

1.2 . Кредитни процедури

Кредитните процедури кои, исто така, се составен дел на кредитната политика на банката го опфаќаат процесот на поднесување и процесирање на кредитните апликации, процесот на кредитна анализа и општите процедури за чување на кредитните фајлови и размена на потребните информации со банките и другите институции. Процедурите може да ги покриваат и аспектите на кредитирање кои се опфатени со регулативата и законите. Останатите прашања кои се вклучени во кредитните процедури се однесуваат на кредитните ревизии и инспекции, неплатените долгови, сомнителните побарувања и процесот на обновување на кредитите.

Кредитните процедури треба да ги содржат и дефинираат (Cirovic, 2001):

- Обврските и одговорностите;
- Процедурите за донесување и потврда на одлуките;
- Максималните граници на концентрација на ризикот;
- Методи за документирање и имплементирање на одлуките и за класифицирање на инвестициите и кредитите;
- Процедури на известување;
- Процедури за отстапување од општата кредитна политика во исклучителни случаи;
- Политиките и процедурите треба да бидат обновувани најмалку еднаш годишно.

Оперативните процедури, кои го опфаќаат процесот на спроведување на кредитната функција, се генерално вклучени во оперативниот прирачник на банката кој го користи кредитното одделение. Процедурите вклучуваат постапки за одржување и генерирање на податоци за средствата и изворите, кои понатаму се користат за вршење на периодични прегледи на процесот на кредитирање и негово обновување, за анализа на пазарот и за подготовка на извештаи за профитабилноста. Кредитните политики и процедури треба да бидат разработени и прецизни и да обезбедат јасна рамка и насока за извршување на задачите од страна на менаџментот на банката и целокупниот банкарски персонал.

2. Креирање на кредитна култура

На менаџерско ниво, креирањето на кредитна култура адекватна на бизнис опкружувањето, посебно во услови на непредвидливи пазари, претставува неопходен предуслов за постигнување успех во работењето на банките. Кредитната култура може да се опише како систем на вредности, карактеристики и верувања во однос на кредитниот ризик и придружниот

принос, кој преовладува во целата финансиска институција и го покрива однесувањето на луѓето, одлучувањето, акциите и подготвеноста за преземање ризик.

Во банките со развиена кредитна култура постои и заеднички пристап кон кредитниот ризик, унифицирана процена и рејтинг на ризикот и јасно познавање на степенот на ризикот кој е прифатлив. Во овие банки кредитните и останати банкарски службеници користат заеднички, единствени пристапи во анализата на ризиците и во подготовката на кредитни одлуки за врвните менаџери.

Развиената кредитна култура може да придонесе за зголемување на економските перформанси на банката, преку намалување на трошоците. Трошоците за спроведување постојан мониторинг на работењето се пониски, затоа што зедничките вредности, верувања и практики се јавуваат како неформален контролен механизам кој го координира напорот на вработените. Девијантното однесување на вработените надвор од прифатената практика на работење многу побрзо и полесно се открива и предупредува од страна на пријателите, отколку на претпоставените. Со заеднички прифатена кредитна култура, целите на банката и начините на извршување на задачите се многу појасни, со многу помала несигурност кај вработените во однос на ризикот од преземање на несоодветна акција, што значи дека тие се подготвени да реагираат многу побрзо на настаните и промените. Новите вработени многу полесно и поефективно се вклопуваат во воспоставената структура и соработка со претходно вработените, со што е сведена на минимум нивната изложеност на различни и конфликтни информации за банкарските цели и практики.

Кредитната култура има големо влијание врз начинот на одобрување на кредитите, карактеристиките на луѓето кое се вработуваат во кредитниот оддел и организационите норми и практики што го опфаќаат процесот на кредитирање во банките. Воведувањето нова или значително променета култура во организацијата може да се одвива многу бавно и да предизвика доста проблеми. Во овој поглед, успехот ќе биде многу поголем доколку менаџмент тимот влијае врз овие промени, затоа што старите навики и обичаи се напуштаат многу тешко. Развојот на една нова кредитна култура започнува во врвот на менаџментот, со јасна визија и сфаќање на односите помеѓу ризикот, приносот, управувањето со кредитите и целите на компанијата. Менаџментот на банката мора да биде внимателен во иницирањето на развојот на кредитната култура и да биде сигурен дека крајниот производ е во согласност со политиката и целите на компанијата.

Креирањето развиена кредитна култура и нејзината промена може да се постигне само доколку постои целосна обврзаност и активна поддршка од страна на врвниот менаџмент на банката, што води кон остварување на поставените цели и избегнување на несаканото однесување. Основна цел на креирањето оптимална кредитна култура мора да биде не само избегнување на лошите заеми, туку и способност за одобрување на вистинските заеми.

Притоа треба да се има предвид дека креирањето кредитна култура е динамичен и секојдневен процес, кој не може да се оствари наеднаш и кој бара посветување огромно внимание на нејзините функционални аспекти, на континуирана основа.

3. Стратегија на комплексното портфолио на кредитни пласмани

Главната активност на финансиските институции, или како што се среќава во теоријата, срцето на банките, се нивните заеми (кредити). Позајмувањето на финансиски средства, т.е. одобрувањето на кредити е основна активност на секоја кредитна институција и истовремено главен извор на приходи. Во исто време, одобрените кредити од страна на финансиските институции се и најголемиот извор на ризик за сигурноста во нивното работење и главен причинител на загубите и институционалните неуспеси. Поради нивната предоминантна важност за егзистенцијата и успехот на овие институции, формирањето на адекватна стратегија на портфолиото на кредитни пласмани бара високи менаџерски способности и примена на најефикасни средства и процеси за управување и контрола на можностите и ризиците.

Основна цел на работењето на финансиските институции е да го максимизираат профитот на секое дадено ниво на ризик или да го минимизираат ризикот при дадено ниво на профит. Промената на ризик-принос профилот на портфолиото на кредитни пласмани се врши преку промена на застапеноста и обемот на различните трансакции внатре во портфолиото.

Прегледот на функциите на управување со кредитното портфолио, а преку тоа и со кредитниот ризик, ги опфаќа следниве активности:

- управување со кредитното портфолио;
- кредитни функции и операции;
- квалитет на кредитното портфолио;
- нефункционално кредитно портфолио;
- политики за управување со кредитниот ризик;
- политики за намалување и лимитирање на кредитниот ризик;
- класификација на кредитите;
- политики за одредување на резервите за потенцијални загуби.

Големо внимание треба да се посвети на извршување на овие функции кои водат кон создавање на портфолио на кредитни пласмани со најнизок ризик за банката, затоа што и покрај големите иновации во секторот на финансиски услуги и понатаму кредитниот ризик останува главна причина за пропаѓање на банките.

3.1. Цели на стратегијата на портфолиото на пласмани

Стратешкото планирање е главен сегмент на целокупниот процес на деловно и капитално планирање во банките и примарна компонента на ефективниот портфолио менаџмент. Процесот на стратешко планирање во банките ги дефинира портфолио целите, преку мисијата на банката и анализите на интерните и екстерните фактори кои влијаат врз вкупното работење.

Стратешкото планирање, како минимум би требало да дефинира и развие четири основни портфолио цели:

- квантифицирани нумерички цели за постигнување на квалитет на портфолиото,
- композиција на портфолиото на пласмани,
- развој на портфолиото и
- профитабилност.

Целта на постигнување квалитет на портфолиото на пласмани треба:

1) Јасно да ги дефинира очекувањата за одобрување на нови заеми и обновување на старите и 2) Да детерминира кои заеми се воведуваат или остануваат во портфолиото. Банката ги користи сопствените стандарди за да го контролира квалитетот на средствата и да го следи трендот кај индивидуалните заеми, портфолио сегментите или целокупното портфолио на пласмани.

Целите на портфолиото може да се модифицираат за да се иницираат посакуваните промени во квалитетот на портфолиото. Доколку целите на портфолиото на пласмани се стеснети и доколку финансиската институција е многу поселективна во одобрувањето на нови заеми и обнова на веќе постоечките, квалитетот на целокупното портфолио се подобрува и вкупната изложеност на ризик се намалува. Спротивно на ова, доколку целите на портфолиото се помалку конкретни и раширени и доколку банката лесно ги зголемува одобрените заеми, надвор од поставените стандарди, квалитетот на портфолиото се намалува, а се зголемува потенцијалот за кредитна детероризација и поголема изложеност на ризик.

Во тесна врска со основните параметри на ризикот поставени од страна на менаџментот на банката, портфолио композицијата ги

контролира квалитетот и нивото на концентрација на портфолио ризикот во специфичните индустрии и географски региони. На пример, стандардите за одобрување на заеми може да бидат специфично поставени така што да излезат во пресрет на целите на управување со портфолиото и неговата концентрација во рамките на специјални кредитни програми или индивидуални индустрии или производи. Целите на композицијата на портфолиото може да бидат стеснети или олеснети како одговор на променетите услови или ризици, за да се изврши приспособување на текот и квалитетот на кредитниот волумен кој е прифатен или задржан од страна на секој портфолио сегмент (Eijffinger, 1997). Во моментот кога концентрацијата на одреден производ или индустрија внатре во портфолиото на банката ги достигне ризичните параметри поставени со политиката на банката, менаџерите може да размислуваат за продажба на овие учества во портфолиото, преку заеми на други институции, за да го одржат својот развој и кредитните односи, во исто време вршејќи и дистрибуција на ризикот.

Развојот на портфолиото на кредитни пласмани претставува цел кон која се стреми секоја финансиска институција. Во тој правец, целите на развојот на портфолиото мора да ги имаат предвид моменталните пазарни услови и нивото на конкуренција со која се соочуваат. Карактеристиките и квалитетот на заемите кои можат да бидат одобрени за да се постигне саканиот развој мора да бидат усогласени со кредитната експертиза на банката и нејзината способност за преземање на одреден степен на ризик.

Постигнувањето на целта која се однесува на профитабилноста на портфолиото зависи од политиката на цени на банката, која ефективно ги поврзува трошоците на основање, одобрување и сервисирање на индивидуалните заеми со квалитетот на заемите и нивните придружни ризици. Како резултат на тоа, одредувањето на цената на заемите и портфолио профитабилноста се поврзани со конзистентна процена на квалитетот на заемите со користење на бројни нумерички стандарди.

3.2. Стратешки компоненти на портфолиото на пласмани

Бидејќи банките постојано го развиваат својот бизнис план и портфолио стратегија, мора да ги одредат факторите на ризик и нивото на ризик кај целните пазари и сегменти на потрошувачи, комбинациите на видовите кредити, кредитните производи и валути на позајмување, проширување на можностите за кредитирање и концентрацијата на кредитното портфолио (Bankakademie International, 2000). Банката мора да има целосно познавање за ризикот кој ги следи различните должници и проекти, кои таа има намера да ги финансира и мора да биде способна да управува со нивото на ризикот кој одлучила да го прифати.

Од овој аспект неколку прашања треба да се имаат предвид:

1. Целните пазари се генерално дефинирани со нивните секторски карактеристики и географски граници. Најчесто тие понатаму се сегментираат по големина, волуменот на продажба или за индивидуалните лица по старост, ниво на лични примања и сл. Селекцијата на целните пазари е фундаментална за квалитетот на работењето на банките, за што постои и потврда во регистрираните лоши заеми кај банките со неадекватно диверсифицирани портфолија, посебно оние кои имаат недостиг на менаџерски способности и широко познавање на пазарот.

2. Целните сегменти на потрошувачи традиционално се дефинираат во согласност со широка палета на критериуми. Во овие критериуми спаѓаат: продажниот волумен, големина на средствата, профитабилноста, стандардите, ликвидноста и финансискиот леверџ. Во развиените индустриски држави типични потрошувачки сегменти се: банкарството на мало и корпоративните корисници.

3. Видот на кредитот се однесува на формата во која банката ќе го одобри кредитот. Типичното кредитно мени на една модерна банка се состои од: краткорочни, среднорочни и долгорочни заеми; обезбедени и заеми без обезбедување; трансакциони или линиски, кредити со дозволено пречекорување; сезонски или кредити за постојан обртен капитал; потрошувачки, малопродажни, големопродажни, комерцијални, индустриски или проектни кредити; револвинг, праволиниски, амортизациони или комбинирани; директни или партиципативни заеми; кредити со фиксна или варијабилна камата; домашни и странски кредити.

4. Кредитните производи се средство, медиум преку кој се одобруваат различните видови кредити. Тие се состојат од одобрување на кредити и заеми за следните намени: набавка на недвижен имот и конструкција на комерцијални и производни капацитети; стекнување капитални добра, постројки, опрема и машини; увоз, извоз и реекспорт на производи; сезонски заеми за финансирање на земјоделството; финансирање на продажба на автомобили и бродови; финансирање на залихи; финансирање на побарувања, дисконти и факторинг аранжмани; хипотекарно финансирање; документарни акредитиви и гаранции; валутни и каматни свапови и опции, револвинг финансирање и др.

5. Валутите во кои се одобруваат кредитите и нивна комбинација. Домашните и странските валути се предмет на постојана промена и на ненадејни девалвации/ревалвации (зависно од валутата). Затоа хеџинг инструментите се од непроценлива важност за банките, кои им овозможуваат намалување на изложеноста на ризикот од постојаните промени на девизните курсеви на валутите.

6. Моќностите за проширување на кредитниот потенцијал на банките се разликуваат помеѓу банките и зависат од професионалноста на нивните службеници и кредитен персонал. Некои кредитни институции се подобри од други во управувањето со повисоки нивоа на ризик. Ова бара експертиза во структурирањето на сигурни аранжмани, финансирање на реална основа и активна поддршка од законската рамка на земјата.

7. Концентрацијата на кредитното портфолио на банката треба, во принцип, да се избегнува. Кредитната институција ја ублажува портфолио концентрацијата со поставување лимити во однос на изложеноста на ризик, прифатлива за дадени бизнис сегменти. Не постои конкретно правило за поставување граници на секторска изложеност на ризик. Во практиката, многу често банките вршат превидување на нивото на ризикот кој го преземаат со нивно концентрирање на одредени сектори кои во моментот се во мода. Оваа преголема концентрација во одредени сектори во економијата тешко може да се избегне и најчесто се јавува во државите чишто економски развој зависи од мал број сектори или производи. Процесот на поставување на лимити за нивото на изложеност на ризик од страна на банките мора да биде флексибилен и прогресивен и бара постојано истражување на пазарот, предвидување, вршење сензитивна анализа и долгорочно искуство во работењето.

Кредитното портфолио на банките може да се развива со постојана и внимателна процена на ризикот и следење на стратешките цели на банката. И покрај тоа што порастот на капиталот на банката е индикатор за нејзините перформанси, тој не може одделно да се набљудува од проценката на квалитетот на остварената заработувачка. Причина за рапидното зголемување на капиталот на банката може да биде и несоодветниот однос помеѓу банката и позајмувачот на средства. Затоа, во многу држави законодавството поставува лимити во однос на изложеноста на банката на ризик од страна на индивидуалните позајмувачи на средства. На пример, на банката не и се дозволува да одобрува кредити во иднина доколку вкупно одобрените заеми на единките достигнува или надминува 10% од вкупниот задолжителен капитал на банката.

3.3. Стандарди на стратегијата на кредитното портфолио

Стандардите за доделување на кредити се поставуваат од страна на бордот на менаџери во банката и целокупниот персонал на банката мора да работи во сообразност со овие стандарди. (Anson, 2004). Исто така, кредитните процедури во банката се поврзани и комплементарни со нејзината кредитна политика и треба да бидат конзистентни со поставените стандарди.

Стандардите на банката јасно ги дефинираат посакуваните кредитни критериуми за одобрување на прифатливи заеми. Овие прифатливи заеми се дефинирани преку исполнување на три основни услова:

- кредитна вредност;
- документираност и комплетност на кредитниот фајл и
- согласност со законската регулатива и политика.

Потребно е да се изврши адекватна процена на заемот врз основа на овие три услова пред неговото одобрување, со што ќе се намалат евентуалните кредитни загуби поради појавата на лоши заеми во иднина. Од оваа причина, споменатите стандарди кои се користат како водич во одобрувањето на заеми, треба да го содржат следното:

- анализа на целта за која ќе се користи кредитот и програмата за негово враќање;
- процена на основните кредитни фактори: карактерот, капацитетот, капиталната адекватност и колатералот;
- процена на легалноста на кредитното барање;
- одредување на економските користи за банката (ризик-принос);
- потврда дека не постојат шпекулативни намери.

Почитувањето на поставените стандарди со кредитната политика на банката го намалуваат целокупниот ризик во работењето на банката и претставуваат основа за создавање на квалитетно кредитно портфолио и поголема профитабилност.

Заклучок

Во развиените пазарни економии финансирањето на работењето на претпријатијата се одвива, главно, преку механизмот на финансиските пазари. Финансиските пазар е место каде што се среќаваат понудата и побарувачката на финансиски средства. Предмет на купопродажба на овој пазар е една специфична стока-парите. За тие пари треба да се плати одредена цена, која се нарекува камата.

Кредитните пазари ја извршуваат основната економска функција на канализирање на средствата од субјектите кои имаат вишок на финансиски средства кон оние субјекти кои имаат недостиг од нив, бидејќи се подготвени да потрошат повеќе од она што поседуваат. Со други зборови, кредитните пазари ја извршуваат функцијата на алокација на фондовите во економијата. Кредитното портфолио на банките може да се развива со постојана и внимателна процена на ризикот и следење на стратешките цели на банката. И покрај тоа што порастот на капиталот на

банката е индикатор за нејзините перформанси, тој не може одделно да се набљудува од проценката на квалитетот на остварената заработувачка. Причина за рапидното зголемување на капиталот на банката може да биде и несоодветниот однос помеѓу банката и позајмувачот на средства. Затоа, во многу држави законодавството поставува лимити во однос на изложеноста на банката на ризик од страна на индивидуалните позајмувачи на средства. На пример, на банката не ѝ се дозволува да одобрува кредити во иднина доколку вкупно одобрените заеми на единките достигнува или надминува 10% од вкупниот задолжителен капитал на банката.

Користена литература

- Anson, M. Fabozzi, J. (2004). *Credit derivatives: Investments, Applications and Pricing*, Wiley, London
- Bankakademie International. (2000). *Credits: Frankfurt/Main*
- Boonstra, W. Eijffinger, S. (1997). *Banks, Financial Markets and Monetary Policy* Amsterdam
- Cirovic, M. (2001). *Bankarstvo*: Beograd
- Trpeski, Ljube (1995). *Pari I bankarstvo*: Ekonomi pres. Skopje

